

90 років кафедрі фтизіатрії та пульмонології Національного медичного університету імені О.О. Богомольця

У 2014 р. виповнилося 90 років від дня заснування кафедри фтизіатрії та пульмонології Національного медичного університету імені О.О. Богомольця. Створенню кафедри передувала велика робота. Після заснування в 1841 р. медичного факультету в Київському університеті, а потім і Медичного інституту (13 грудня 1921 р.) лекції з туберкульозу читали на кафедрах внутрішніх хвороб.

Вивченню та викладанню туберкульозу багато уваги надавав академік Феофіл Гаврилович Яновський, завідувач кафедри госпітальної терапії у Медичному інституті. Він автор першого в СРСР посібника «Туберкульоз» (1923), один із організаторів Київського НДІ фтизіатрії та пульмонології (28 листопада 1922 р.), названого на його честь.

Велике практичне значення мають праці Ф.Г. Яновського «К распознавательному значению бронхиальных слепков» та «К семиотике экссудативного плеврита» (1930). Вагомим внеском ученого є опис поєднання фізичних ознак під час перкусії кам'янистої тупості та під час аускультатції ларингеального дихання у хворих на рак легень.

Ф.Г. Яновський, як і його вчитель професор Карл Генріхович Трітшель, виступав проти великої кількості публікацій, нескінченної писанини, що вже тоді зародилася в медичному світі.

Таким був перший етап розвитку фтизіатричної наукової думки. Піонером і засновником став академік Ф.Г. Яновський, визначивши шляхи подальшого наукового розвитку фтизіатрії та її викладання у вищих навчальних медичних закладах.

У 1924-му в Київському медичному інституті було створено доцентуру з туберкульозу, якою завідував до 1929 р. професор Антон Іванович Собкевич.

А.І. Собкевич народився 1 січня 1883 р. в селі Максимовичі, що тоді належало до Радомишльського повіту Київської губернії (нині Житомирська область).

Учений багато уваги надавав науковому аналізу симптоматики туберкульозу, розробці рекомендацій з раціонального харчування хворих. Поряд із лекціями з туберкульозу організовував практичні заняття з фтизіатрії для майбутніх лікарів. Асистентами на курсі туберкульозу в цей період працювали В.Х. Оксюзов і Г.Р. Сидоренко. Співробітник доцентури В.Х. Оксюзов запропонував апарат для накладання штучного пневмотораксу, опублікував працю з терапії та санаторного лікування хворих на туберкульоз легень. Асистент Г.Р. Сидоренко вивчав питання трудотерапії у хворих на туберкульоз органів дихання. А.І. Собкевич був активним учасником українських лікарських організацій, членом президії медичної секції ВУАН (1929) та термінологічної комісії.

У 1934 р. в Київському медичному інституті створили кафедру туберкульозу, яку до 1946 р. очолював професор Давид Якович Епштейн.

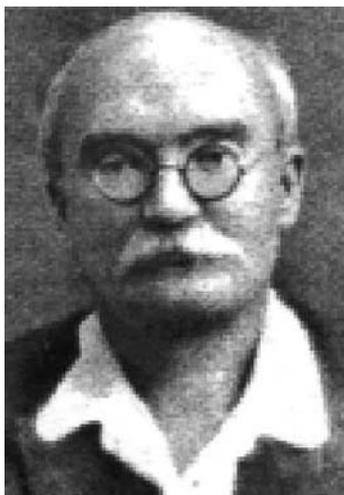
Д.Я. Епштейн народився 25 вересня 1871 р. у Києві. 1896-го закінчив медичний факультет Віденського університету, а 1900-го склав іспит на звання «русского лекаря» на медичному факультеті Київського університету. У 1924 р. захистив докторську дисертацію на тему: «Лечение легочного туберкулеза путем искусственного пневмоторакса». Доктор медичних наук від 1925 р., професор — від 1940-го.

Після захисту дисертації Давида Яковича Епштейна в 1929 р. призначили доцентом курсу туберкульозу в Київському медичному інституті. У 1934-му згаданий курс реорганізували в кафедру туберкульозу, яку очолив професор Д.Я. Епштейн і керував нею до 1946-го. Базами доцентури та кафедри туберкульозу були туберкульозне відділення лікарні імені Жовтневої революції та Перший протитуберкульозний диспансер Києва.

Завдяки невтомній енергії Д.Я. Епштейну вдалося створити й прекрасно обладнати клініку

Феофіл Гаврилович Яновський

Антон Іванович Собкевич

Давид Якович Епштейн

для лікування хворих на туберкульоз, яка стала зразковою школою для студентів і лікарів.

Асистентами на кафедрі туберкульозу в цей період працювали Д.Л. Шмайн, І.І. Уманський. Плідною була діяльність доцента А.І. Кагана. Він досліджував туберкульоз гортані, застосування пневмоперитонеуму, класифікацію туберкульозу, лікування плевритів.

Від 1948 до 1960 р. кафедрою туберкульозу Київського медичного інституту завідував професор Володимир Петрович Рудін. Народився він 6 серпня 1912 р. в Люцинському районі колишньої Вітебської губернії в сім'ї вчителя.

У серпні 1948-го В.П. Рудіна за конкурсом обрано завідувачем кафедри туберкульозу і професором кафедри Київського медичного інституту.

Під його керівництвом виконано три кандидатські дисертації (Б.А. Березовський, М.С. Пилипчук, Д.І. Покотило). У цей період на кафедрі працювали доцент Г.Р. Сидоренко і засновник фтизіохірургії в Україні, талановитий клініцист В.Н. Савич, асистенти Н.К. Миронов, В.Д. Дем'янова. В.Н. Савич модифікував методику екстраплевральної торакопластики, успішно зробив перев'язку боталової протоки, вперше у Києві виконав пульмонектомію.

Від 1960 до 1996 р. кафедру фтизіатрії очолював заслужений діяч науки і техніки України, лауреат Державної премії України (1977), академік АН Вищої школи України, доктор медичних наук, професор Микола Степанович Пилипчук. Автор 250 наукових праць, у тому числі 10 монографій, п'яти видань підручника «Туберкульоз» для студентів вищих навчальних медичних за-

кладів України III–IV рівнів акредитації, а також чотирьох винаходів. Учасник ВДНГ УРСР, створив наукову школу, підготував 11 докторів і 48 кандидатів медичних наук. У 1983 р. до кафедри туберкульозу приєднали курс пульмонології, який очолив доцент Ю.Д. Усенко.

М.С. Пилипчук народився 22 травня 1926 р. в селі Зелятіному Столінського району Брестської області в селянській родині. Під час Великої Вітчизняної війни був зв'язковим партизанського загону. Від жовтня 1944 до грудня 1945 р. служив у Радянській Армії, демобілізований через тяжке захворювання. У 1946 р. став студентом Київського медичного інституту і закінчив його з відзнакою. 1952-го Вчена рада рекомендувала випускника на наукову роботу. 1955-го М.С. Пилипчук захистив дисертацію на здобуття наукового ступеня кандидата медичних наук, а 1963 р. — доктора медичних наук на тему: «Клиническая оценка хирургических методов лечения больных туберкулезом легких». Професор — від 1964 р., проректор з лікувальної роботи — від 1965 до 1970 р.

Тривалий час під керівництвом М.С. Пилипчука працювали і захистили докторські дисертації колишній директор Інституту фтизіатрії та пульмонології професор О.М. Іванюта, завідувач кафедри туберкульозу Луганського медичного інституту професор Н.І. Фомічова, завідувач кафедри Оренбурзького медичного інституту професор В.С. Голанов, завідувач кафедри Тюменського медичного інституту доцент А.І. Голєніцький, завідувач кафедри інфекційних хвороб, фтизіатрії та пульмонології Приватного вищого навчального закладу «Київський медичний університет Української асоціації народної медицини» професор В.П. Мельник, професор цієї ж кафедри О.В. Панасюк, професори кафедр-

Володимир Петрович Рудін

Микола Степанович Пилипчук

Василь Іванович Петренко

ри фтизіатрії та пульмонології Національного медичного університету імені О.О. Богомольця Р.Г. Процюк та В.І. Петренко. На кафедрі в той час працювали доценти: Ю.Д. Усенко, Н.Є. Бугаєв, П.Г. Отрошенко, Б.Ф. Гончарук, І.Є. Петрова, С.М. Срібний, Г.А. Подлесних, Г.О. Тимошенко, О.Б. Пікас; асистенти: І.М. Лопатюк, О.М. Тонковид, Ж.Я. Колесникова, В.І. Кривохижа, В.І. Горголь, М.М. Коваленко, В.І. Потаїчук, І.В. Прохорович, А.А. Литвинов, В.О. Панасюк, А.Р. Корнілов; старші лаборанти: З.Н. Великдан, Л.С. Коробейников, Л.І. Рудакова. Під керівництвом М.С. Пилипчука також виконали докторські дисертації завідувач кафедри Куйбишевського медичного інституту професор

К.П. Просвірнов, завідувач кафедри туберкульозу Донецького медичного інституту професор Б.В. Норейко, завідувач кафедри нервових хвороб Донецького медичного інституту професор В.Г. Назаренко, професор А.І. Герасимов, доктор медичних наук Г.Є. Бутенко.

Від 1997 р. кафедрою фтизіатрії та пульмонології Національного медичного університету імені О.О. Богомольця завідує доктор медичних наук, професор, заслужений лікар України, відмінник освіти Василь Іванович Петренко — декан медичного факультету № 3, президент Асоціації фтизіатрів, пульмонологів і торакаль-

Студент М.С. Пилипчук. Київ, 1946 р.

Колектив кафедри фтизіатрії та пульмонології. 2014 р.

них хірургів м. Києва, головний редактор журналу «Туберкульоз, легеневі хвороби, ВІЛ-інфекція». У 2007–2008 рр. обіймав посаду голови Комітету з питань протидії ВІЛ-інфекції/СНІДу та інших соціально небезпечних хвороб.

На кафедрі працювали професор В.П. Мельник, доценти І.Є. Петрова, Г.Г. Подлесних, О.Г. Андрєєва, Г.О. Тимошенко, асистенти Ж.Я. Колесникова, О.М. Павленко, І.Є. Шехтер, І.М. Кононенко, О.В. Стополянський, Л.В. Веселовський.

Нині на кафедрі успішно працюють академік АН ВШ України, заслужений діяч науки і техніки України, відмінник освіти, доктор медичних наук, професор Р.Г. Процюк, професор О.Б. Пікас, доценти В.І. Потайчук, О.Є. Бегоулев, асистенти О.М. Тонковид, І.О. Галан, Д.Г. Донець, Ю.А. Варченко, О.С. Філіпова, Г.В. Радиш, старші лаборанти Т.В. Малиновська, В.Е. Красюк, аспірант Г.Ф. Марченко, лаборанти кафедри Л.М. Пуліка, Л.Д. Борщевська, Т.Г. Мегедь, Л.Г. Мегедь. Згуртований та досвідчений колектив кафедри особливу увагу приділяє удосконаленню педагогічної, наукової та лікувальної роботи. Кафедра є базовою в Україні і координує методичну роботу профільних кафедр ВНМЗ України III–IV рівнів акредитації.

Згідно з угодою, Університет Брауна (Провіденс, Род-Айленд, США) та Національний медичний університет імені О.О. Богомольця співпрацюють у галузі освіти та науково-дослідної діяльності. У її рамках відбуваються обміни та візити студентів додипломного і післядипломного рівнів навчання, а також професорсько-викладацького складу. Так, у червні–липні 2014 р. стажувався та виконав проект-дослідження на тему: «Інновації в медичній освіті для покращення сприйняття вакцинації в Україні» студент медичної школи Альперт Університету Брауна Абдул Васей. Науково-дослідну роботу виконували на базі університету та в тісній співпраці з науковим гуртком із фтизіатрії й пульмонології і Товариством молодих учених. Вивчали ставлення до вакцинації студентів-медиків та можливості корекції для поліпшення сприйняття вакцинації в Україні. За підсумками роботи у жовтні в рамках Міжнародного науково-практичного конгресу студентів та молодих учених «Актуальні проблеми сучасної медицини» відбувся семінар — майстер-клас «Проблемні питання вакцинації: розвінчання міфів».

Одним із пріоритетних напрямів міжвузівської роботи є організація спільної дослідницької

кої діяльності в рамках вивчення проблем туберкульозу та ВІЛ-інфекції. Нещодавно почали працювати над черговим проектом на тему: «Вивчення результатів лікування хворих на туберкульоз», до якого залучено студентів і співробітників Гарвардської медичної школи. Це дасть змогу оцінити програми боротьби з туберкульозом для визначення прогностичних чинників, що призводять до негативних наслідків лікування хворих. Поглиблене вивчення причин відмови пацієнтів від лікування сприятиме розробці відповідних заходів для поліпшення прихильності хворих на туберкульоз, отже, зробить ефективнішим їхнє лікування.

Одне з головних завдань — обмін матеріалами та науковими здобутками на міжнародному рівні, проведення спільних конференцій і академічних програм. Так, у жовтні 2014 р. делегація від Національного медичного університету імені О.О. Богомольця в складі молодих дослідників з кафедри фтизіатрії та пульмонології (В.Е. Красюк, Г.В. Радиш) взяла участь у роботі 45-ї Всесвітньої конференції зі здоров'я легень (Барселона, Іспанія). Її учасники не лише ознайомилися зі світовим досвідом боротьби з туберкульозом, а й представили доповідь за результатами науково-дослідної роботи кафедри фтизіатрії та пульмонології. У ній, зокрема, акцентували увагу на результатах дослідження ефективності схем лікування резистентного туберкульозу з включенням геміфлоксацину та інших фторхінолонів, а також на аналізі статистичних показників із туберкульозу в Києві та Україні за останніх 10 років.

Наступним перспективним напрямом спільної роботи із залученням університетів Брауна та Гарварда стануть геномні дослідження, метою яких є вивчення генетичної основи резистентності збудника туберкульозу в Україні. А наслідком проекту стане напрацювання нових діагностичних засобів, зокрема для поліпшення діагностики резистентного туберкульозу та підвищення ефективності антимікобактеріальної терапії хворих на туберкульоз.

Таким чином, співпраця з провідними університетами США не лише сприятиме підвищенню кваліфікації університетських кадрів, а й дасть змогу спільно проводити перспективні наукові

Співробітники університетів Гарварда та Брауна на кафедрі фтизіатрії та пульмонології (березень 2014 р.)

Підписання угоди про співпрацю між НМУ та Університетом Брауна (червень 2014 р.)

Вунмі Айбана (в центрі першого ряду) — дослідниця з Гарвардського університету серед студентів НМУ та викладачів кафедри фтизіатрії та пульмонології (листопад 2014 р.)

дослідження, вирішувати актуальні питання охорони здоров'я, серед яких — поліпшення діагностики, лікування та контроль за туберкульозом.

*Підготували
В.І. Петренко, Р.Г. Процюк, О.Б. Пікас,
Д.Г. Донець, В.Е. Красюк*